

ראשונים תמיד אנחנו

מאחורי כל ילד תחרותי עומד הורה תחרותי לא פחות. אבל את המחיר הנפשי משלם בעיקר הילד. ההפסד שבניצחון

רותי קדוש

עם הישגי החברים של הילד 'כמה קיבלו הילדים האחרים בכיתה?', או 'מה הציון של החבר הכי טוב שלך?', הוא שואל. ההורה הזה רואה בילדו את כרטיס הביקור שלו עצמו. בבחינת 'אם הילד שלי הכי טוב, ידעו כולם שאני ההורה הכי טוב'. הורים רבים חוזרים וטוענים באוזני: 'אנחנו חיים בחברה תחרותית, ורק המנצחים מגיעים, עושים את זה. לכן צריך ללמד את הילד שעליו למקם את עצמו הכי גבוה שאפשר, זו מציאות חיינו, אנחנו נשפטים על פי מבחן התוצאה'. 'לכאורה זה נשמע נהדר. ואני לא יוצא נגד הצלחות, השקעת מאמץ ויכולת הגשמה. אלה הם גם הערכים שלי. אבל יש מחיר לתחרותיות. שכן במציאות הזאת הילד מפתח תפיסת עולם האומרת: 'אם אני לא הכי טוב, משמע אני לא שווה'. הוא כמו אומר לעצמו שכדי שיאהבו וירצו אותי, עלי להיות הכי טוב, הכי מוצלח, הכי מצטיין. הילד קולט, גם בלי שהדבר ייאמר לו מפורשות, שהוריו מצפים ממנו להיות כזה, ולפיכך הוא מפתח תחרותיות ללא גבולות'.

בין תחרותיות להישגיות

רגע לפני שאנחנו באים בטענות לילדינו, בואו נבדוק את עצמנו. האם אנחנו לא שואפים בסתר לבנו להיות יותר יפים, יותר מצליחים,

יהודית פלאות, פסיכותרפיסטית הוליסטית:
"תחרותיות בין ילדים, להבדיל מזו של מבוגרים, גורמת לאלימות פיזית ומילולית, כי ילד צעיר אינו מסוגל עדיין לקבל את הצלחת חברו על פניו"

אחד מפרקי הסדרה "סופר נני" נצפה אסף עובדיה, רק בן חמש וחצי, כשהוא מטיל את חיתתו על הסובבים אותו: זוג הורים, שתי אחיות קטנות וחברים. הוא הורף, הוטף, צועק, משתלט, מקלל ומתפרע. וכל זאת למה? כי הילד מוכרח להיות ראשון, הוא חייב לנצח, ובמילותיו שלו: "בא לי לנצח".

אסף, ילד תחרותי, נלחם בעצמו ובסביבתו, עד שגדמה היה שבכל פעם הוא מנהל את קרב חייו. מולו ניצבה האם, חסרת אונים ומבוהלת ממראהו של בנה שאינו שולט ברחף להיות הראשון ויהי מה, אחרת ייכנס למצוקה קשה.

האב, באותה עת, דווקא התקשה להסתיר את הערצתו לבנו החותר אל המקום הראשון, יהיה המחיר אשר יהיה. הסוף, לאושרה של מיכל דליות, היה טוב.

אסף לא ויתר על הרתף התחרותי הנוכח בעצמותו, אבל הוא למד לתעל אותו לאפיקים חיוביים. הוא עדיין רוצה לנצח, אבל אינו מתמוטט במקרה שהוא מפסיד.

בעולם שבו אנו חיים, צירופי מילים נוסח "הכי טוב", "ניצחתי", "להגיע ראשון", "יותר מ..." או "פחות מ..." אינם זרים לאוזנינו, גם כשהם מגיעים מכיוון ארגון החול, הנדנדה, כיתת הלימוד או חצר המשחקים בבית הספר.

הילד ככרטיס הביקור של ההורה

"מאחורי, או שמא לפני, כל ילד תחרותי ניצב הורה בעל תפיסת עולם דומה, שיש לו דרישות וציפיות גבוהות מהילד", מסביר גדי רוזן, מנחה קבוצות הורים ומאמן משפחתי, זוגי ואישי. "כשהוא שומע, לדוגמה, את תוצאת המבחן של בנו/בתו, דחוף לו להשוותה

"אני בעד לגדל ילדים בעלי דימוי עצמי גבוה שמכירים בכוחם, שיכולים להשיג למען עצמם, שההצלחה שלהם היא בזכות עצמם ומושגת תוך עידוד ואתגור, ובהתאם לצורכיהם וליכולותיהם. הורים רבים טועים ומעודדים דווקא את המצליחים והמצטיינים, בעוד שהעידוד והתמיכה נדרשים דווקא לילדים שלא הצטיינו ולא הגיעו לטופ"

האם ילד תחרותי הוא ילד מבודד חברתית?
 "הדבר תלוי ברפוסים החברתיים שלו. יש ילדים שמסרבים לסייע לחבר המבקש עזרה, כי הם בטוחים שהם יגרמו לילד להשיג ולנצח אותם. הם מתנהגים בקרירות ובהתנשאות, ומבדלים עצמם מאחרים. הם יוצרים אווירה לא נעימה בכיתה ושרויים במאבק נצחי נגד כולם. עסקים בלהביס את האחרים. רבים מהם חווים התמודדויות חברתיות לא קלות, מתקשים להתגמש וגדלים להיות אנשים נוקשים".

אין תינוקות תחרותיים

"האם פגשת פעם תינוק תחרותי?", מקשה אורית מילשטיין, יועצת משפחתית ומנחה, ממכון "אדלר". "אין דבר כזה, ילד לא נולד תחרותי. בתחילת חייהם פעוטות מתנהלים אחר עם השני עד שהם נדחפים לתחרותיות ופועלים האחד נגד השני. התחרותיות היא עניין תרבותי וסביבתי".

איפה טעינו?

"בעובדה שאנחנו עוסקים בתוצאה ומחטיאים את הדרך. ההצלחה היא המשוב על הדרך שעשית. השאלה שצריכה להישאל אינה האם הצלחת יותר ממני, אלא האם הצלחת למען עצמך. ההישגיות נותנת מוטיבציה לדעת, שכן ידע הוא צורך פסיכולוגי. הילד בורק ולומר מתוך סקרנות, עד שבשלב מסוים אנחנו מקלקלים את התכונות הטבעיות הללו ודוחפים אותו להשוות את הישגיו עם האחרים. אנחנו רוצים רק מצטיינים, מנסים להגשים על גב ילדינו את הפנטזיות שלנו. וילד שמבין שרק אם יהיה הכי טוב ומוצלח יהיה לו מקום, מעדיף לעתים קרובות אפילו לא לנסות, כי הרוב הרי אינם מצטיינים. ילדים רבים מעדיפים להישאר בגדר ה'ילד שיש לו פוטנציאל', ה'גאון בפוטנציה', חוששים מפני מה שיקרה אם ינסו וייכשלו".

אבל המציאות מלמדת שילדים ואנשים תחרותיים משיגים יותר.
 מילשטיין: "נכון, אנשים תחרותיים מתקדמים ומשיגים המון, אבל משלמים מחיר אנרגטי גבוה. ילדים/אנשים בעלי דימוי עצמי נמוך בוחנים כל הזמן את הישגיהם מול הישגי האחר, ובעת כישלון עולמם חרב עליהם".

"אני בעד לגדל ילדים בעלי דימוי עצמי גבוה שמכירים בכוחם, שיכולים להשיג למען עצמם, שההצלחה שלהם היא בזכות עצמם ומושגת תוך עידוד ואתגור, ובהתאם לצורכיהם וליכולותיהם. הורים רבים טועים ומעודדים דווקא את המצליחים והמצטיינים, בעוד שהעידוד והתמיכה נדרשים דווקא לילדים שלא הצטיינו ולא הגיעו לטופ".

יותר חכמים או עשירים מאלה הסובכים אותו?
 ההבדל הוא, כפי שמסבירה המטפלת הפסיכותרפיסטית ההוליסטית יהודית פלאות, שתחרותיות בין ילדים גורמת לאלימות פיזית ומילולית, כי ילד צעיר אינו מסוגל עדיין לקבל את הצלחת חברו על פניו. "אצל ילדים תחרותיים רבים ניתן להבחין בחוסר ביטחון רב, שבא בתוספת נדיבה של לחץ ושירול מצד הוריו. הורים רבים רואים בילד שלהם כמי שמגשים את חוסר ההצלחה שלהם כילדים, דוחפים ומאיימים בהם להיות הכי הכי. במעשיהם הם שוכחים שהילד הזה הוא אינדיבידואל, עומד בפני עצמו, נשמה מיוחדת בעלת יכולות מיוחדות משלה, ללא קשר לתסכוליהם", אומרת פלאות.

"ישנם שני דגמים של משפחות: משפחה הרמונית, שבה קיימים שיתוף פעולה והעצמה, ומשפחה תחרותית, שמתנהלת על פי מאבקי כוח וביקורת, שמוזמנה תחרותיות", קובע גדי רוזן. "מיד בכניסה לבית אפשר לחוש באוויר באיזו משפחה מרובר. ההורים מביאים לתא המשפחתי שהקימו, ערכים ונורמות שהיו קיימים במשפחות הגרעיניות שלהם, כך שאם אחת הנורמות הייתה תחרותיות, המסורת עוברת לילדיהם וגם עליהם מוטל להיות מספר אחת בכל דבר. לא אחת תישמע במשפחות כאלה שאלה בנוסח: 'למה את/ה לא מצליח כמו אחיך בכדורסל/מתמטיקה?', שגורמת לילד שלא הצליח כמו אחיו, הרגשה שהוריו מאוכזבים ממנו, שהם אינם אוהבים אותו. מבחינת הילד מרובר ב'מוות' רגשי. שהרי ילד יעשה הכל על מנת לזכות באהבת הוריו, הוא ישיקע אנרגיות כדי להיות מצטיין, מושלם, ראשון בכל דבר".

אולי הוא זקיק לטלטול כדי להצליח?

גדי רוזן: "השוואה בין ילדי המשפחה עושה עוול ואינה מאפשרת לכל ילד לגדול בהתאם ליכולותיו וכישרונותיו. חשוב לדעת שדפוס תחרותי בתוך המשפחה יוצר מאבק מתמיד ודחף לדרוס את האחרים. כדי שהילד יוכל להרים את עצמו מעלה, הוא מתנהל כל הזמן בתחושת 'נגד', יש לו צורך עז להוכיח שאחיו לא כסדר, שהרי אם יעזור לו, יש סיכוי שהוא יעקוף אותו, יהיה טוב ממנו ויגיע, על חשבוננו, למקום הראשון".

אבל האם להיות תחרותי ולנסות להצליח זה בהכרח רע?

"התחרות, מעצם היותה, היא תמיד ביחס לאחרים, שאיפה לשלמות, דוחפת את האדם להגיע ראשון, לשבור שיא, להיות מאה, הכי טוב, ולהתנהל בתחושה שכולם נושפים בעורפך. מבחינת הילד, כשאחרים מקדימים אותו, זה דבר רע".

"ההישגיות, לעומת זאת, היא דבר מבורך. הישג הוא מיצוי הפוטנציאל, התקרמות לקראת המטרות שהצבת לעצמך. הילד לומד להשוות את הישגיו לעצמו ולא לאחרים. הוא משפר את התוצאות ביחס לעצמו ולא לסביבתו. כשהוא ישחק כדורגל הוא יידע להשוות את הישגיו ליכולות המוטוריות שלו, לא לאלה של אחיו, וכך גם אם יהיה שחיין או כנר. בעוד שילד תחרותי עלול לחוות הפסדים רבים, שכן הוא משווה את הישגיו לאלה של ילדים אחרים, והלוא תמיד יהיה מישהו טוב יותר".

"דבר ידוע הוא שאחד המשברים שעוברים על ילדים במעבר מהגן לכיתה א' (או מיסודי לתיכון), מתרחש כשהילד מגלה שהוא אינו הגאון או הנסך היחיד, כפי שהיה בגן. לכיתה הגיעו נסיכים וילדים מבריקים מגנים אחרים".

"ילד שמבין שרק אם יהיה הכי טוב ומוצלח יהיה לו מקום, מעדיף לעתים קרובות אפילו לא לנסות, כי הרוב הרי אינם מצטיינים. ילדים רבים מעדיפים להישאר בגדר 'ילד שיש לו פוטנציאל', חוששים מפני מה שיקרה אם ינסו וייכשלו"